

Background report

Světová obchodní organizace (WTO)

Liberalizace obchodu službami - energetický sektor

LIBERALIZACE OBCHODU SLUŽBAMI - ENERGETICKÝ SEKTOR

1. Obecný úvod do problematiky služeb

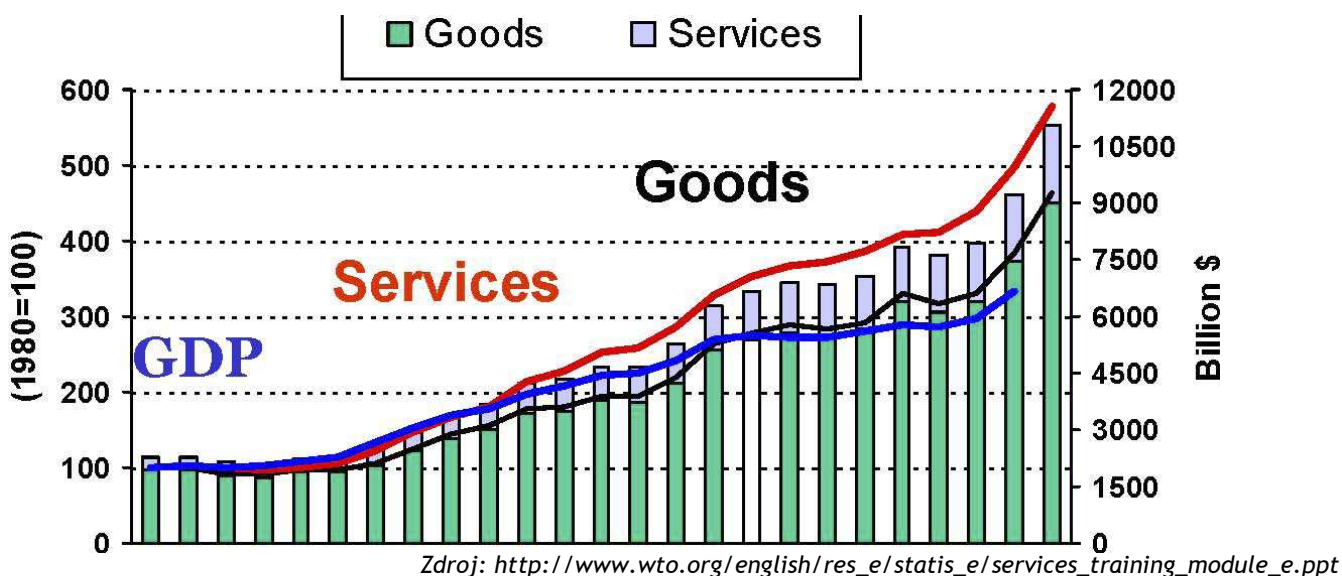
Mezinárodní obchod službami, respektive otázka jeho postupné liberalizace, je již od založení WTO jedním z hlavních bodů jeho zájmu. Problematika služeb se poprvé objevila jako součást Všeobecné dohody o clech a obchodu (tzv. GATT; General Agreement on Tariffs and Trade) už v průběhu Uruguayského kola jednání v roce 1994. K tehdy modernizované dohodě GATT 94 přibyla jednak Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (tzv. TRIPS; Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights), ale především také Všeobecná dohoda o obchodu službami (tzv. GATS; General Agreement on Trade in Services), která reagovala na stále rychleji se rozvíjející mezinárodní obchod službami.

GATS je tak prvním, a zatím také posledním souborem dohod vztahujících se k mezinárodnímu obchodu službami. Ty patří mezi nejrychleji se rozvíjející oblasti globální ekonomiky, v rámci které tvoří 20 % mezinárodního obchodu¹, a zajišťují zhruba třetinu světové zaměstnanosti.

První snahy o úpravu obchodu službami se objevily již zhruba v polovině 80. let 20. století, leč u mnoha zemí se tato idea nesešla s velkými sympatiemi, někteří členové jí dokonce oponovali a označily za krok špatným směrem. Takové úvahy měly své opodstatnění, vlády těchto států se domnívaly, že vytvoření jakýchkoliv pravidel na mezinárodním trhu se službami musí nutně vést k podkopání státního vlivu v oblasti určování vlastní obchodní politiky, stejně jako k omezení jejich regulačního vlivu na trh.

V kontrastu s tímto negativním postojem se ukazuje dnešní pohled na liberalizaci obchodu službami. Obecně totiž převládá názor, že liberalizace je veskrze pozitivní aspekt, díky které služby zlevňují, dochází k jejich neustálému zlepšování a k rychlému vývoji, nehledě na transparentnost jejich poskytování. Ostatně, stát bez funkčních služeb dnes prakticky nemůže existovat. Pro ilustraci si stačí představit, jak by vypadal stát s omezeným nebo neexistujícím přístupem ke službám jako jsou telekomunikace, bankovníctví, energetika, nebo doprava.²

Graf: Vývoj exportu zboží a služeb v letech 1980 - 2004

¹ Measuring Trade in Services - Training Module
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/services_training_module_e.ppt

² WTO; Why is the liberalization of services important?
http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gats_factfiction2_e.htm

Graf porovnává celosvětový vývoj tří ukazatelů (HDP, objem obchodu službami a objem obchodu zbožím) v letech 1980 až 2004. Levá osa znázorňuje výchozí rok 1980 hodnotou 100, na pravé ose je zachycena hodnota obchodovaných služeb v miliardách dolarů.

Jak vidno hodnota obchodovaného objemu služeb se z výchozího bodu v roce 1980 zdvojnásobila za zhruba 10 let, tedy kolem roku 1990. Od této chvíle můžeme pozorovat stále silnější růst obchodu službami. V roce 2004 dosáhl objem obchodovaných služeb více než šestinásobku původního stavu z roku 1980 a zhruba trojnásobku hodnot z roku 1990. Graf také znázorňuje fakt, že obchod službami prožívá dlouhodobě dynamičtější vývoj, než je tomu u obchodu zbožím, nebo v případě světového HDP.

2. Rozdělení služeb

Možných definic služeb můžeme nalézt desítky. V rámci jednání WTO se ovšem budeme řídit tím, že termín služba znamená jakoukoliv ekonomickou činnost, jejímž cílem je uspokojit poptávku na straně spotřebitele. Na rozdíl od zboží, je tak výsledkem nehmotný efekt užítku.

I u služeb lze nalézt mnoho rozdílů, a to především v oblasti spotřebitele, případně v místě spotřeby služby. Rozdělení služeb v rámci WTO se oficiálně nazývá „modes of delivery of service“ a služby rozděluje na:

- přeshraniční služby (Mode 1)
  - o zahrnují všechny služby, které jsou poskytovány z území jedné země do druhé, např. tedy mezinárodní telefonní hovor;
- spotřebu v zahraničí (Mode 2)
  - o jedná se o služby spojené s pobytem a spotřebou osob v jiné zemi, než ve které žijí; do této oblasti tak spadá například zahraniční dovolená, konference nebo jiné mezinárodní aktivity;
- komerční přítomnost (Mode 3)
  - o situace, kdy je firma přítomna v jiném státě díky založení lokální pobočky;
- přítomnost fyzických osob (Mode 4)
  - o situace, kdy jednotlivec vycestuje do zahraničí za účelem poskytnutí určité, obvykle specializované služby.

Jak vidno, WTO se tak nezabývá službami, které jsou realizovány na území jedné země a nemají přesah na území jiných členů WTO.

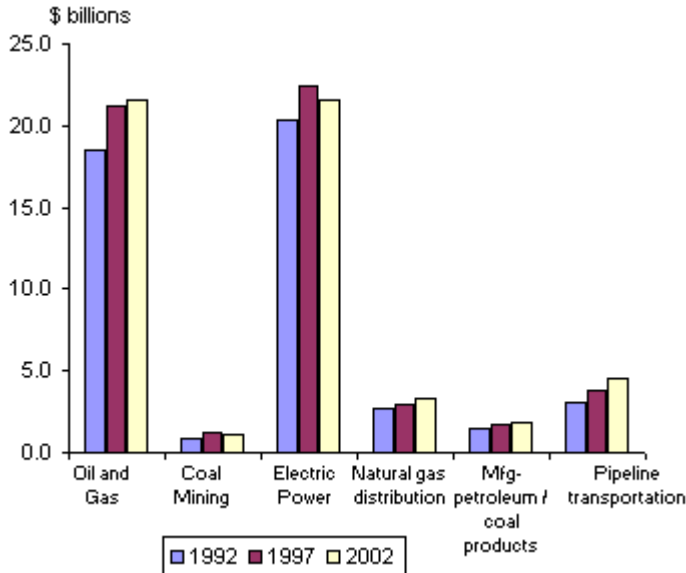
3. Energetické služby obecně

Energetický sektor je jedním z nejrozsáhlejších a nejobjemnějších odvětví světové ekonomiky. Odhaduje se, že hodnota služeb každoročně generovaných tímto segmentem světové ekonomiky dosahuje až dva biliony dolarů.

Problémem oblasti energetických služeb je fakt, že se jedná o poměrně specificky zaměřené téma. To ve výsledku vede k tomu, že velké množství služeb klasifikovaných jako energetické (viz dále) zároveň spadá i do dalších odvětví. Takové prolínání několika druhů služeb můžeme vidět například v oblasti stavebnictví (výstavba nových energetických zdrojů) nebo dopravy (přeprava energetických surovin). Některé z těchto odvětví jsou již navíc schváleny a podléhají dohodám uzavřeným v rámci dohody GATS, což při snaze zařadit je do oblasti energetických služeb přináší další problémy a zmatky.

Během projednávání tématu energetických služeb je potřeba nezapomenout na jednu podstatnou věc - do oblasti energetických služeb nespadá jednání o jednotlivých energetických komoditách (ropa, plyn, uhlí, atp.). Velmi široké téma energetických služeb ovšem zahrnuje vše s těmito komoditami spojené, tedy například jejich hledání, těžbu, zpracování a nakonec i transport a distribuci koncovým zákazníkům.

Graf: Podíl jednotlivých složek energetických služeb na celku a jejich vývoj v letech 1992 - 2002:

Zdroj: <http://www.statcan.gc.ca/pub/13-605-x/2003001/chrono/2003prov/images/energy01.gif>

4. WTO a energetický sektor

Je to až s podivem, ale WTO se problematikou energetického sektoru a energetických služeb až do 80. let minulého století nezabývalo. Důvod je prostý, většina světových energetických mocností nepatřila mezi signatáře úmluvy GATT. Proč ovšem zrovna většina energetických vývozců nesouhlasila se smlouvou GATT? Mezi exportéry energetických surovin převládaly především rozvojové státy, pro které vývoz vlastních energetických zdrojů představoval významný, ne-li nejvýznamnější příjem státního rozpočtu. Podpis dohody GATT by z jejich strany vyžadoval významnou liberalizaci vlastního trhu a jeho otevření zahraničním konkurentům. To pro tyto země představovalo překážku, kterou nebyly ochotny překročit.³

První vážná jednání o sektoru energetických služeb tak na půdě WTO můžeme pozorovat až počátkem 90. let v průběhu tzv. Uruguayského kola jednání. V jeho rámci byly sice energetické služby na popud některých členů WTO (jednalo se především o USA a Evropská společenství) projednávány, debaty ovšem nepřinesly žádné hmatatelné výsledky. Jednání v rámci ministerské konference v Singapuru se zabývala především těmito tématy:

- služby spojené s těžbou energetických surovin;
- služby související s distribucí energetických surovin;
- přeprava paliv ropovody a plynovody.

Ač se tedy v průběhu Uruguayského kola jednání někteří členové WTO pokusily projednávat oblast energetických služeb, toto téma bylo většinou odmítnuto.

³ <http://ictsd.org/downloads/2008/05/the20wto20and20energy.pdf>

Nutno podotknout, že snaha projednávat oblast energetiky neměla jiný, než politický podtext. Snahou aktivních zemí, jednalo se především o velké importéry energetických surovin, bylo zabránit největším exportérům (především organizaci OPEC) zopakovat obchodních praktiky 70-tých let. V této souvislosti byly myšleny především tzv. ropné šoky z let 1973 a 1979.

Ropné šoky představují období, kdy v reakci na intervenci Západu (především USA) země OPEC významně omezily těžbu a dodávky ropy do těchto zemí. To vedlo k okamžitému poklesu zásob této suroviny, skokovému zvýšení její ceny a panice desítek milionů lidí.

Reálně se tak energetické služby dostávají na pořadí jednání až v roce 2000, ve významnější míře dokonce až v roce 2005 během jednání v Hong Kongu. Během jednání došlo na vymezení tří základních okruhů, podle kterých jsou všechny energetické služby klasifikovány. Jedná se o:

- služby spojené s obchodem s energetickými surovinami;
- služby spojené se stavbou energetických zdrojů a přepravních tras;
- služby spojené s distribucí energie.

V současné době se energetické služby na půdě WTO řídí pravidly danými úmluvou GATS. Mezi hlavní body, které tak energetické služby ovlivňují, patří doložka nejvyšších výhod, národní zacházení, množstevní omezení a výjimky⁴.

a. Doložka nejvyšších výhod

Doložka nejvyšších výhod představuje závazek každého člena neprodleně a bezpodmínečně přenést výhody aplikované vůči jednomu členovi (poskytovateli služeb) na všechny ostatní členy (poskytovatele). Principem doložky je vyloučit veškeré preferenční jednání ve smyslu upřednostňování jednoho člena na úkor druhého.

b. Národní zacházení

Podobně jako v případě doložky nejvyšších výhod jde u národního zacházení především o vyjádření nediskriminace. Princip národního zacházení v dohodě GATS se opět shoduje se stejnojmenným všeobecným principem WTO, jen je aplikován na služby. To znamená, že zakazuje členům všechna možná legislativní či obchodní opatření, která by diskriminovala zahraniční služby nebo dodavatele služeb ve prospěch těch domácích. Cílem je podpora spravedlivé hospodářské soutěže.

c. Množstevní omezení

Tato přijatá zásada nařizuje členům, že jakákoliv tržní regulace má být prováděna pouze pomocí úpravy tarifů (daně, cla, aj.) a nikoliv zaváděním kvót na dovoz a dalších omezení. Tarifní regulace je v rámci WTO chápána jako méně škodlivá a trh ničící metoda, než zavádění omezení.

d. Výjimky

Dočasnou výjimku z bodů přijatých v rámci dohody GATT lze dosáhnout jen tehdy, je-li její uvalení nutné k záchraně lidských životů nebo by její neuválení naopak vedlo k významným materiálním, lidským, či přírodním ztrátám.

Významným problémem při jakémkoliv jednání o energetických službách je silně bipolární rozdělení zúčastněných států na jejich vývozce a dovozce. To sice můžeme pozorovat i při jednáních zaměřených na jiná témata, právě v oblasti energetických služeb je ale tento problém snad nejmarkantnější.

⁴ <http://ictsd.org/downloads/2008/05/the20wto20and20energy.pdf>

Právě situace, kdy si obě strany pevně stojí za svým a odmítají jakkoliv slevit ze svých požadavků je důvodem, proč nebyl dosud věnován energetickým službám a jejich konkrétním součástí na půdě WTO významný prostor.

5. Energetická charta (ECT)

Jedním z nejvýznamnějších, ale i přesto nedostatečných počínů v oblasti energetických služeb a energetiky obecně je Energetická charta (ECT). Dokument schválený v roce 1998 se zabývá především problematikou investic v rámci energetického sektoru. Kromě toho řeší také problematiku spojenou s přeshraničním transportem energií a obchodování s nimi na mezinárodním trhu. Energetickou chartu podepsalo 51 zemí, ratifikována pak byla ve 46 z nich. Nutno podotknout, že 38 z ratifikujících států byli zároveň členové WTO, 7 teprve procházelo přijímacím procesem a pouze jeden ze signatářů (Ruská federace) nebyl s WTO nijak úzce spojen.

Právě Ruská federace ovšem 20. srpna 2009 od ECT ustoupila a plánuje představit svůj vlastní podobně orientovaný dokument. Vzhledem k tomu, že není jak záměr, tak obsah tohoto dokumentu zatím znám, stává se energetická otázka stále palčivější i v rámci WTO.

Případné dohody uzavřené v rámci WTO týkající se energetického sektoru by ovšem mohly v budoucnu přinést další problém. Vzhledem k tomu, že Ruská federace není členem WTO (má pouze statut pozorovatele) panuje obecná obava, že by jakákoli dohoda mohla nadále zkomplikovat již tak dost náročná jednání. Překážku by mohlo znamenat také otevření projednávání energetického sektoru předtím, než Ruská federace vstoupí do WTO. Přijetí Ruské federace do WTO je přitom pro mezinárodní obchod a především pro jeho stabilitu zcela klíčové.

6. Závěr

WTO se problematikou energetického sektoru zabývá pouze na obecné úrovni. Ačkoliv došlo k přijetí některých opatření, většina pravidel vychází z dohod GATT a GATS, které jsou společné pro většinu služeb. Jednání v rámci WTO nebyla do dnešního dne schopna věnovat se konkrétním otázkám energetického sektoru, jako je příhraniční obchod s těmito službami, neférové obchodní praktiky některých velkých vývozců energií, či chování často státních energetických monopolů.

I přesto, že se jednání WTO snažila řešit i tyto konkrétní situace, ministři nebyli schopni dojít ke společné shodě. Důvodem, který lze za tímto neúspěchem najít, jsou silně vyhrocené vztahy mezi zeměmi exportujícími a importujícími energetické služby a produkty.

Významnou komplikací jednání je Ruská federace. Pokud bude v rámci WTO přijata dohoda upravující energetický sektor, mohlo by to znamenat významnou překážku při vyjednávání s jejím přístupem k organizaci. Jak už bylo zmíněno, přijetí Ruské federace do WTO je klíčové pro stabilitu nejen sektoru služeb, ale mezinárodního obchodu jako celku.

Energetické služby, respektive energetika obecně je tak dnes nejvýznamněji upravena pomocí tzv. Energetické charty (ECT). ECT ovšem není oficiální dokument WTO a jeho účinnost je obecně spíše nedostatečná.

7. Zdroje:

WTO: Sector by sector - Energy Services

http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/energy_e/energy_e.htm

GATS Energy Services Negotiations and Energy Market Regulation and Liberalisation in South Africa, Anton Eberhard

<http://www.tips.org.za/files/603.pdf>

The WTO and energy, Yulia Selivanova

<http://ictsd.org/downloads/2008/05/the20wto20and20energy.pdf>

Measuring Trade in Services - Training Module

http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/services_training_module_e.ppt

Top partneři

Generální partner
Modelu OSN

Hlavní partner
Modelu OSN

Model NATO is co-sponsored by
the North Atlantic Treaty Organization

Hlavní partner
Modelu NATO

British Embassy
Prague

Generální partner
Modelu EU

Nizozemské velvyslanectví

Hlavní partner
Modelu EU

Zastoupení
Evropské komise
v České republice

Univerzitní partner

Partner zahájení

Partner jednání

Dodavatelé služeb

Mediální partneři

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Asociace pro mezinárodní otázky využívá zpravodajství z databází ČTK, jejichž obsah je chráněn autorským zákonem. Přepis, šíření, či další zpřístupňování tohoto obsahu či jeho části veřejnosti, a to jakýmkoliv způsobem, je bez předchozího souhlasu ČTK výslovně zakázáno.

Copyright (2003) The Associated Press (AP)-všechna práva vyhrazena. Materiály agentury AP nesmí být dále publikovány, vysílány, přepisovány nebo redistribuovány.

Zpracoval: Petr Švec

Redakční úprava: Lucie Bednářová, Daniela Zrucká

Grafická úprava a tech. spolupráce: David Petrbok

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XV. ročníku Pražského modelu OSN.

© AMO 2009

Model OSN

Asociace pro mezinárodní otázky, Žitná 27, 110 00 Praha 1

Tel./fax: +420 224 813 460, e-mail: model.osn@amo.cz, IČ: 65 99 95 33

»www.amo.cz« »www.studentsummit.cz«